

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОНЯТТЯ «ГРАФІЧНИЙ ДИЗАЙН»

Анотація. У статті досліджується теоретичне узагальнення наукових концепцій сутності поняття «графічний дизайн». З'ясовано, що графічний дизайн це – специфічна галузь художньо-проектної діяльності, метою якої є візуалізація інформаційного середовища за допомогою засобів поліграфії, телебачення, інтернету, а також створення графічних елементів для предметного середовища.

Ключові слова: графічний дизайн, графіка, дизайн, «візуальний комунікатор», засоби візуальної комунікації.

THE ORETICAL ASPECTS OF «GRAPHIC DESIGN»

Annotation. The paper examines the theoretical generalization of scientific concepts notion "graphic design." It was found that graphic design is - a specific area of art and design, which aims at rendering information environment by means of printing, television, Internet, and creating graphics for the subject environment.

Keywords: graphic design, graphic, design, "visual kommunikator" means of visual communication.

Постановка проблеми. У сучасному інформаційному суспільстві значення графічного дизайну є досить актуальним. Усілякі носії інформації – книги, журнали, газети, постери, упаковка, біг-борди, комп'ютерна графіка, дорожні та товарні знаки оточують нас буквально на кожному кроці.

Без перебільшення можна говорити про те, що графічний дизайн сьогодні є реальним чинником формування візуального контексту сучасності, оскільки візуалізація інформації була й залишається головним завданням графічного дизайну. За таких умов з'ясування сутності поняття «графічного дизайну» є дуже важливим для розуміння тенденцій і перспектив його подальшого розвитку.

На даному етапі розвитку проектно-художньої культури розкриття сутності поняття «графічний дизайн» потребує теоретичних засад його вивчення та узагальнення. Необхідність науково-теоретичного обґрунтування поняття «графічний дизайн» також зумовлюється тим, що це дозволить, на нашу думку, глибше зрозуміти сферу його застосування.

Аналіз досліджень і публікацій. На сьогоднішній день існує достатня кількість літератури, в якій розкриваються основні поняття дизайну, описується його історія, специфіка і основні методи проектно-художньої діяльності, її роль у сучасній художній культурі в цілому. Існуючі публікації досліджують лише окремі аспекти графічного дизайну, багато із них носять часто навчально-методичний або, навпаки, популярний характер і не завжди можуть бути використані в наукових цілях.

Сучасні літературні джерела часто просто не встигають за таким стрімким розвитком графічного дизайну, з аналізом і описом його досягнень. І сьогодні відчувається певний дефіцит наукових джерел із графічного дизайну, його термінології і теорії.

Як зазначає С. І. Серов, «графічний дизайн – найбільш динамічна, мобільна, але в той же час і мало вивчена в теоретичному плані сфера дизайну» [16, с. 5].

Нині накопичено деякий історіографічний потенціал досліджень, що охоплює різноманітні аспекти графічного дизайну в Україні [6]. Серед найбільш значущих досліджень у плані вивчення графічного дизайну варто виділити публікації Ганоцької О. В. [2], Гладун О. Д. [3], Сбітневої Н. Ф. [15] та ін.

Серед російських дослідників графічного дизайну слід виділити роботу С. І. Серова «Стиль в графическом дизайне. 1960–1980-е годы» [16], де проведено глибокий аналіз стилістичного розвитку радянського графічного дизайну з початку 60-х до кінця 80-х років ХХ століття. Великий науковий інтерес становить також праця Е. В. Черневич «Русский графический дизайн. 1880–1917» [17], де розглядаються особливості розвитку графічного

дизайну на рубежі XIX-XX століть, коли графічний дизайн сформувався як особливий вид художньо-проектної діяльності.

Деякі окремі питання графічного дизайну порушуються у фундаментальних працях з історії, теорії та стилістики дизайну – В. Я. Даниленка [6]; про виникнення й розвиток знакових систем, їх класифікацію – В. А. Победіна [14]. Зазначені видання є досить цінними для вивчення історії графічного дизайну, стилів і напрямків, але в той же час проблеми сутності поняття «графічний дизайн» не достатньо висвітлені авторами цих публікацій.

Серед зарубіжних дослідників графічного дизайну слід відзначити роботу К. Ньюарка «Что такое графический дизайн?» [9], де наводяться дефініції графічного дизайну та його складових, розглядаються інструменти й принципи дизайнерської діяльності.

Отже, вивчення фахової літератури з графічного дизайну показує, що поняття «графічний дизайн» досі залишається недостатньо вивченим.

Необхідно зазначити, що більшість праць, присвячених даній темі, висвітлювали розвиток дизайну як загального явища. Для висвітлення поняття «графічний дизайн» необхідно розпочати дослідження з визначення деяких термінів у цій галузі.

Мета статті. Науково-теоретично обґрунтувати сутність поняття «графічний дизайн» як виду художньо-проектної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Поняття «графічний дизайн» складається з двох слів: «графіка» та «дизайн». Що стосується поняття «графіки», то тут слід виділити визначення цього терміна, які пов'язують специфіку цього виду образотворчого мистецтва з її технологічними і художньо-образними особливостями – умовністю, доступністю, тиражністю і деякими іншими, що традиційно існують і з'явилися останнім часом на хвилі бурхливого розвитку технологій виробництва друкованої продукції.

Графіка (від грецького «ggraphiko», «ggrapho» – пишу, креслю, малюю) – вид образотворчого мистецтва, головним зображувальним засобом якого є

однотонний малюнок, виконаний переважно на папері олівцем, пером, пензлем, вуглем або іншим матеріалом, можливо віддрукований потім поліграфічним способом, переважно на папері (естамп) [11, с. 224].

В українській мові термін «дизайн» використовується для позначення широкого кола явищ. Якщо ми скористаємося сучасними словниками, то помітимо різні підходи до визначення цього поняття: «Дизайн – художнє конструювання та оформлення речей (знарядь праці, промислової продукції та інтер'єру). Мистецтво дизайну – художньо-конструкторська діяльність, спрямована на створення нових видів і типів виробів, які відповідали б вимогам суспільства (корисності, зручності в експлуатації, краси і т. ін.). Відповідна галузь мистецтва і наукового знання; технічна естетика» [1, с. 294].

У словнику «Дизайн. Иллюстрированный словарь-справочник» за редакцією Г. Б. Мінервіна та В. Т. Шимка зазначено що: «Графічний дизайн як специфічна галузь творчості являє собою результат поступового злиття двох напрямків у художній культурі. З одного боку, популярного комерційного мистецтва (афіші, реклама, газетні та журнальні ілюстрації), який отримав розвиток у кінці XIX – першій половині XX століття і відкрив нову образотворчу мову художника архітекторам та дизайнерам. З іншого, – сучасного образотворчого мистецтва, що розвивалося в Європі в перші три десятиліття XX століття. Спочатку цей термін означав художнє розташування і монтаж на друкованому аркуші тексту із зображенням у процесі створення зорово-словесного ряду. Зараз сфера діяльності графіків-дизайнерів істотно розширилася, включивши комп'ютерну графіку, теле- і відеопрограми, просторово-конструктивні експерименти та ін. Графічний дизайн – інтернаціональне явище (одне з його сучасних назв «viscom» – «візуальний комунікатор») вирішує такі комплексні завдання проектування складних структур, як створення єдиних систем знаків, створення фірмових стилів, створення цілісного образу різних галузей промисловості, оновлення зорово-інформаційного ряду підручників, створення візуальних комплексів для великих заходів, виставок і т.д.» [7, с. 45].

Основні етапи становлення графічного дизайну відображено на рис.1.

Рис. 1. Основні етапи становлення графічного дизайну

Згідно із дослідженнями П. А. Крюкова, термін «графічний дизайн» виник у 1922 р. у США. Американський дизайнер Вільям Єддісон Двіггінс (William Addison Dwiggins) виділяє три категорії «графічного дизайну»: fine art printing («высокохудожественные отпечатки»), utilitarian printing («вспомогательная печать») і printing for purpose («печать для определенной цели»). Останнє поняття і стали ототожнювати з «графічним дизайном». Цим терміном почали позначати розробку шрифтів, оформлення книг і упаковок, плакатів і оголошень. П. А. Крюков пояснює, що коли розглядати графічний дизайн як самостійний та окремий напрямок дизайну, то ми можемо сказати, що початок зародження був покладений у Німеччині з першою у світі друкованою книгою. У 1452 році Йоган Гутенберг (Johannes Gensfleisch zur Laden zum Gutenberg) виготовив в Майнці 42-рядкову Біблію за допомогою рухомих літер [10, с.143].

Розглядаючи графічний дизайн, необхідно зазначити, що він є продовженням багатовікових традицій і одним із найбільш поширених видів дизайнерської творчості. Отримавши разом із розвитком реклами на початку ХХ ст. певне піднесення, графічний дизайн сьогодні впливає практично на всі сфери життя суспільства [5].

За роки незалежності в Україні з'явилося чимало праць, які висвітлюють питання термінології графічного дизайну.

Держстандарт України затвердив таке визначення терміна «графічний дизайн»: «дизайнерське проектування, спрямоване на візуалізацію інформації, а також створення графічних знакових систем для предметно-просторового середовища та графічних елементів для промислових виробів» [8, с. 7].

В. Я. Даниленко вказує у своїх дослідженнях, що графічний дизайн – це художньо-проектна діяльність, основним засобом якої є графіка. Мета цієї діяльності – візуалізація інформації, призначена для масового поширення за допомогою поліграфії, кіно, телебачення, а також створення графічних елементів для промислових виробів і предметного середовища [6].

Серед дефініцій графічного дизайну як візуального явища досить переконливим виглядає формулювання В. І. Лесняка «Графічний дизайн «візуальний комунікатор» (одна із сучасних назв) реалізує при проектуванні безліч систем і об'єктів: знаків, візуальних комплексів, ідентифікацій (створення фірмових стилів), рекламних оголошень, плакатів, макетів журналів, упаковок, телевізійної і кінографіки, графіки машин, приладів тощо. Завдання графічного дизайну – проектування візуальних комунікацій і проектування самої візуальної мови. Графічний дизайн розвивається паралельно з усіма напрямками у мистецтві, тому його мова відповідає їх художній мові» [12, с. 3].

Трансформація графічного дизайну в дизайн візуальних комунікацій – проектування складних об'єктів систем нового типу – привело до створення візуальних текстів як основи спілкування. Візуальний текст – це будь-який об'єкт, що зорво сприймається і розуміється як деяка знакова система (символ, зображення, етикетка, фірмовий стиль і багато що інше). Візуальна

комунікація, подібно до всякої іншої, здійснюється за допомогою мови, в якій існує текст як одиничне повідомлення.

Графічний дизайн «... перетворює інформацію на візуальні сигнали, які повинні бути інтерпретовані однозначно», «... у структуру візуальної комунікації входять: джерело тексту, який задає невізуалізований зміст, візуальний комунікатор, візуальний текст та канал зв'язку»; «... складається новий тип професіонала – дизайнер-графік стає візуальним комунікатором» [16]

Завданням діяльності дизайнера-графіка, за визначенням А. Хофмана, є «наочне зображення повідомлень, подій, ідей і цінностей всякого роду» [12].

Досить значущими для нашого дослідження є праці О. М. Хмельовського, в яких графічний дизайн є відповідальним за функціонування складних систем візуальної комунікації та проектування складних структур, таких, як виготовлення єдиних систем знаків – створення фірмового графічного стилю, єдиного візуального образу підприємства, навчальних посібників, комп'ютерних інформаційних сторінок, блоків, шрифтів та програм комп'ютерної дополіграфічної підготовки інформації, створення візуальних образів для різних чемпіонатів та Олімпійських ігор, всесвітніх та інших виставок, образу міст і засобів транспортних сполучень тощо [18, с. 58].

Розглядаючи різні визначення та авторські концепції терміна «графічний дизайн», легко переконатися, що достатньо часто він означає діяльність художників у поліграфічній промисловості, рекламі, веб-дизайні, значно частіше – продукт цієї діяльності (предмет або систему речей), іноді – галузь організації діяльності, узятую як ціле. У деяких випадках термін «графічний дизайн» трактується значно ширше і далеко виходить за межі позначення діяльності дизайнера з вирішення завдань серійного виробництва.

Поняття «графічний дизайн» сьогодні асоціюється з найпрогресивнішими явищами і найсучаснішими технічними досягненнями. Продукти графічного

дизайну не тільки співзвучні своєму часу, але і, як правило, знаходяться попереду сучасних наукових досягнень.

Графічний дизайн є феноменом художньої-проектної культури ХХІ століття. Зародившись на рубежі століть, він на хвилі промислової і науково-технічної революції, стрімко розвиваючись, перетворився на один з найвпливовіших видів дизайнерської діяльності. Сьогодні важко собі уявити яку-небудь сферу, в якій би не брав участі графічний дизайн. Графічний дизайн полегшує людині роботу і побут, впливає на стиль життя [13, с. 5].

О. Гладун зазначає: «Графічний дизайн – унікальне мистецтво, яке знаходиться одночасно у двох вимірах: образотворчості і проектності (художньому й раціональному). Сьогодні воно «організує простір і час у системі комунікації, стає надкомунікацією», візуальною мовою інформаційного суспільства. Мистецтво графічного дизайну багато в чому – мистецтво одного дня, яке створює візуальний простір сучасної людини» [3, с. 45–49].

Також можна стверджувати, що в сучасному світі графічний дизайн – це все візуальне середовище (фірмовий стиль, реклама, ілюстрації, дизайн ЗМІ, мультиплікація, 3D-графіка, графіка у кінематографії, телевізійні заставки, всі види друкованої продукції, фотографіка, веб-дизайн), яке стихійно створюється дизайнерами, художниками і користувачами мережі Інтернет.

За соціокультурними, естетичними і функціональними завданнями графічний дизайн як діяльність займає особливе місце між художньо-образотворчими і соціально-інформаційними видами людської діяльності, інтегруючи їх основні положення і органічно сполучаючи найбільш значні для процесу комунікації методи і засоби дії на глядача (споживача, користувача) візуальної інформації в умовах сучасного світу.

Як стверджує О. Гладун, природа графічного дизайну дуалістична, утворена від двох компонентів – графіки і дизайну. Тобто графічний дизайн поєднує в собі принципи образотворення і формотворення – за рахунок образотворчості мова графічного дизайну покликана якомога емоційніше й дієвіше доносити до реципієнта необхідну візуальну інформацію, а за рахунок

формотворчості дана інформація має сприйматися точно, логічно, комфортно. Тому формально візуально-пластичну мову графічного дизайну слід розглядати як складну специфічну об'ємну систему взаємозалежності знаковості (образотворчості) та структурності (формотворчості). Змістовно – як певний напрямок думок (висловлень), духовних установок, ідей, що інформують і формують. Крім того, засоби виразності графічного дизайну не існують без поєднання з вербальною інформацією, яка також набуває емоційної напруги [4, с. 42–46].

Принципова відмінність графічного дизайну від різновидів графіки як виду художньої діяльності полягає у проектному характері графічного дизайну, його функціонально-естетичній спрямованості на масове відтворення візуальних структур в сучасній комунікативній сфері. Таким чином, графічний дизайн є синтетичною творчою діяльністю, яка використовує сучасні засоби передачі інформації і базується на традиціях графічного мистецтва.

Висновки. У процесі теоретичного аналізу нами обґрунтовано зміст поняття «графічний дизайн». Графічний дизайн – це специфічна галузь художньо-проектної діяльності, метою якої є візуалізація інформаційного середовища за допомогою засобів поліграфії, телебачення, інтернету, а також створення графічних елементів для предметного середовища.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. Ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.: іл С. 294.
2. Ганоцкая О. В. Дизайнерское образование в Украине в условиях современных реформ / О. В. Ганоцкая // Графічний дизайн: історія, сучасність та перспективи розвитку. Всеукраїнська науково-практична конференція, Харків, 17 жовтня 2012 року. – Харків : ХДАДМ, 2012. – 80 с.
3. Гладун О. Глобалізаційний і національний вектори розвитку графічного дизайну України / Ольга Гладун // Українське мистецтвознавство : матеріали, дослідження, рецензії : Зб. наук. пр. – К. : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2007. – Вип. 7. – С. 45–49. – Бібліогр.: 9 назв. – укр.
4. Гладун О. До проблеми візуальної мови графічного дизайну України / О. Гладун // Вісник Харківської державної академії дизайну та мистецтва. – № 5. – 2009. – С. 42–46.
5. Глазычев В. О дизайне. Очерки по теории и практике дизайна на Западе / Глазычев В. – М. : Искусство, 1970. – 192 с.

6. Даниленко В. Я. Дизайн : підручник / Даниленко Віктор Якович. – Х. : ХДАДМ, 2003. – 320 с.
7. Дизайн. Иллюстрированный словарь-справочник / Г. Б. Минервин, В. Т. Шимко, А. В. Ефимов и др. : Под общей редакцией Г. Б. Минервина и В. Т. Шимко. – М. : Архитектура-С, 2004. – 288 с., ил.
8. ДСТУ 3899-99. Дизайн і ергономіка. Терміни та визначення. Видання офіційне. – К. : Держстандарт України, 1999. – 33 с.
9. Квентин Ньюарк. Что такое графический дизайн? Руководство по дизайну / Квентин Ньюарк – М. : АСТ, Астрель, 2005.
10. Крюков П. А. Из истории графического дизайна / П. А. Крюков // Вестник молодых ученых Санкт-Петербургского государственного университета технологии и дизайна: сб. науч. тр.: в 4 ч. Ч. 3: Искусствоведение и дизайн / С.-Петербургск. гос. ун-т технологии и дизайна. – СПб. : СПГУТД, 2011. – 172 с.
11. Куленко М. Я. Основы графічного дизайну: підручник / Михайло Куленко – К. : Кондор, 2006. – 492 с.
12. Лесняк В. Графический дизайн (основы профессии) / Віктор Лесняк – К. : Биос Дизайн Букс, 2009. – 416 с.
13. Михайлов С. Основы дизайна / С. Михайлов, Л. Кулеева. – Казань : Новое Знание, 1999. – 240 с. : ил.
14. Победин В. А. Знаки в графическом дизайне / В. А. Победин. – Харьков : Веста «Ранок», 2001. – 96 с.
15. Сбітнева Н. Ф. Графічний дизайн: до історії становлення / Н. Ф. Сбітнева // Вісник Харківської державної академії дизайну та мистецтва. – № 2. – 2008. – С. 96–105
16. Серов С. І. Стиль в графическом дизайне. 60–80-е годы / Серов С. І. – М. : ВНИИТЭ, 1991. – 116 с.
17. Черневич Е. В. Русский графический дизайн. 1880–1917 / Черневич Е. В. – М. : ВНЕШСИГМА, 1992. – 160 с.
19. Хмельовський О. М. Графічний дизайн : навч. посібник / О. М. Хмельовський. – Луцьк : Терен, 2008. – 160 с.